

Dr. Salim A. Hadžić

penzionisani profesor / Retired Professor, Wien

salim_hadzic@yahoo.de

**AKADEMIK SMAIL BALIĆ
BOŠNJAK, HUMANISTA, ORIJENTALISTA, EVROPLJANIN**

**ACADEMIC SMAIL BALIĆ BOSNIAK, HUMANIST,
ORIENTALIST, EUROPEAN**

Sažetak

U martu 2022. godine navršilo se dvadeset godina od smrti akademika Smaila Balića. On je bio erudita, izvanredno stručan orijentalista, prevodilac, svestrani istraživač kulturne i intelektualne historije, zagovornik dijaloga među religijama i, što je najvažnije, humanista. Svojim je radom na izvorima i građi ostavio neizbrisiv i dubok trag u izučavanju i interpretaciji historijskih i kulturoloških fakata iz prošlosti Bosne i Hercegovine, kao i šireg regiona. Usredsređeno, predano i budno je bdio nad kulturnim i naučnim naslijeđem Bošnjaka koje je cijeli život izučavao kroz svoj profesionalni i humanitarni rad u Austriji.

Ključne riječi: *istraživačka interesovanja, naučni rezultati, doprinos nauci Bosne i Hercegovine, osnivanje Islamske zajednice Austrije, Smail Balić.*

Summary

In March 2022, twenty years have passed since the death of academician Smail Balić. He was an erudite, an exceptionally skilled Orientalist, a translator, a versatile researcher of cultural and intellectual history, an advocate of dialogue between religions and, most importantly, a humanist. With his work on sources and materials, he left an indelible and deep mark in the study and interpretation of historical and cultural facts from the past of Bosnia and Herzegovina, as well as the wider region. He focused, devotedly and vigilantly watched over the cultural and scientific heritage of Bosniaks, which he studied all his life through his professional and humanitarian work in Austria.

Keywords: *research interests, scientific results, contribution to the science of Bosnia and Herzegovina, establishment of the Islamic community Austria, Smail Balić.*

Ko je akademik Smail Balić

Basna kaže: *Pošao mrav sa zecom na daleki put. Izmicao zec i iščekivao, pa najzad reče: Što ne odustaneš? Zar ne vidiš, da nikad nećeš stići cilju?* Mrav mu odgovori: *Ako stignem, biću sretan. Ako ne stignem, umrijeću zadovoljan, jer sam pao na uzvišenom putu ka cilju.*

Tako se u basni veli, a basna ne bi bila basna, ako ne bi pružala pouku.

Ići cilju, ići smišljeno, ići dosljedno, ići bez zaziranja i bez obaziranja, bez odmjeravanja odstojanja, uprkos prepreka!

Život i rad akademika dr. Smaila Balića – basna po sebi – pruža nam veliku pouku jer je on svu umnu snagu i svoju životnu energiju uložio u istraživanje literarnog i naučnog nasljeđa Bošnjaka na orijentalnim jezicima, kao i rad na priznavanju *Prve islamske vjerske zajednice u Austriji*. Još za života doživio je realizaciju i jednog i drugog projekta.

Njegov put je bio dug, vrlo dug i prepun prepreka. Nije mi poznato da je neka institucija - kako u njegovoj rodnoj Bosni i Hercegovini tako ni u Austriji u kojoj je živio, radio i preselio na Ahiret, povodom dvadesetogodišnjice njegove smrti organizovala naučni skup o njegovom životu i radu.

Ovih nekoliko redaka neka bude uspomena na ovog vrijednog bošnjačkog alima, velikog borca za istinu, orijentalistu, humanistu i Evropejca i neka posluži kao dopuna onome što je do sad pisano o akademiku dr. Smailu Baliću.¹ Ljudskim i pedagoškim vrlinama, znanstvenim radom, te ostvarenim rezultatima, akademik Balić zavrjeđuje da se o njemu itekako više govori i piše, jer su njegov život i rad živi primjer kakav musliman i dobar Bošnjak treba biti. On je to zaslužio kao erudita, orijentalist, istraživač kulturne i intelektualne historije, autor značajnih djela, osnivač institucija, urednik i izdavač nekoliko časopisa, zagovornik dijaloga među religijama te uposlenik i načelnik orijentalnog odjela u Austrijskoj nacionalnoj biblioteci. Bio je član brojnih znanstvenih organizacija, čovjek islamske i evropske

---

¹ Do sada je održan jedan međunarodni simpozij pod naslovom *Smail Balić als Vordenker eines europäischen Islams / Smail Balić kao mislilac evropskog Islama*, Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića, Sarajevo, 2. - 4.11. 2006. Referati su objavljeni u posebnom Zborniku.

kulture i formata, dobročinitelj islamskih i drugih naroda, čovjek-div koji je svojim djelom i primjerom stekao veliko priznanje i uživao veliki ugled u naučnim krugovima, zaslužio i kao proponent i saosnivač, zatim dugogodišnji, a potom i počasni predsjednik *Muslimanske socijalne službe* (*Muslimischer Sozialdienst*), osnovane 1962. godine. Za doprinos priznanju današnje Islamske vjerske zajednice u Austriji (*Islamische Glaubensgemeinschaft*) njemu Muslimanska socijalna služba (MSS) i Islamska vjerska zajednica u Austriji duguju zahvalnost jer nas je sve zadužio svojim djelima i požrtvovanim radom. U ovom sjećanju na akademika Balića želim kao sudionik tog projekta osvjetliti manje poznati mukotrpan put do priznanja Prve islamske vjerske zajednice, kao i poteškoće u publikovanju knjige *Kultura Bošnjaka*.

Akademik Balić je jedan od onih Bošnjaka iz generacije starih, eminentnih znanstvenika poteklih iz Gazi Husrev-begove medrese (GHM), Više islamske šerijatsko-teološke škole (VIŠT) i Mektebi nuvvaba (Šerijatsko-sudačka škola, osnovana 1887., a 1937. pretvorena u VIŠT), koji su u suton Drugog svjetskog rata – ili u samom njegovom toku – ostavili svoju rodnu grudu Bosnu tražeći znanja na stranim univerzitetima na kojima će poslije neki i sami naučavati, ili kao imami odlukom Ulema međžlisa služiti svojim Bošnjanima, koje je sudba odvela u toku samog rata daleko od svoje domovine, prelijepe Bosne i Hercegovine.

Akademik Smail Balić je u radu bio uporan i ustrajan, vođen prvim farzom *Ikre!*. Bilježio je sve prema izreci *verba volant, scripta manent*. U životu, privatnom i javnom, bio je skroman i tih, a tamo gdje je trebalo i odlučan, spreman pomoći svima kojima je pomoć bila potrebna, za što nikada nije tražio protuuslugu. Nesebično je dijelio svoje veliko životno iskustvo i dobrotu, što ga je isticalo i odlikovalo. Sve što je radio i u Muslimanskoj socijalnoj službi, radio je s velikom energijom posvećen priznanju *Islamske vjerske zajednice u Austriji* kao glavnom cilju. Svojim vedrim i umiljatim načinom komunikacije i poletom oduševljavao je svakoga ko je bio u ličnom kontaktu s njim. Pronicljivo je uviđao i cijenio gdje treba pomoći i pokušati smanjiti bijedu i ublažiti tugu tuđine, pogotovo u prvim talasima izbjeglica poslije Drugog svjetskog rata. Radio je uporno, svakodnevno, neumorno i bez odustajanja, ugrađivao je cijelo svoje biće u svaki rad, esej i djelo, sa zanosom i radošću, do zadnjeg daha, i kao takav ostao podsjetnik da naučni zanat mora biti utemeljen u jednom sloganu *amor veritatis*. Kao takav ostao je svima koji su ga poznavali u sjećanju kao topla i velikodušna osoba, izvrstan znanstvenik, s velikim doprinosom boljem razumijevanju islama i njegove kulture na njemačkom govornom području.

Znanstveni interes akademika Balića bio je, gotovo od početka, usmjeren na kulturu Bošnjaka. On se neumorno borio protiv svih koji su osporavali našu kulturu, nauku i historiju, naš identitet i bošnjaštvo, braneći to sa puno elana i znanja. Kao što je poznato, činio je to vrlo uspješno učestvujući na mnogim tribinama i pišući rasprave, studije i popularne članke. Tako se akademik Balić uvrstio u plejadu onih Bošnjaka koji su kao neumorni znanstvenici predstavljali islam, bošnjaštvo, bošnjačku kulturu, nauku i historiju u evropskim i vanevropskim naučnim i kulturnim krugovima i ostavljali za sobom neizbrisive tragove u kulturi i znanosti, bez čega bi svjetska kultura bila osiromašena.

Biografija akademika dr. Smaila Balića

Smail Balić je rođen 26. avgusta 1920. god. u Mostaru, od čestitih roditelja Mustafe i Hatidže. Otac mu se bavio čizmedžijskim obrtom, a djed Smail-efendija, po kome je naš akademik dobio ime bio je upravitelj Medrese u Čapljini. U svom rodnom Mostaru završio je dva razreda mekteba i osnovnu školu. Zatim je upisao Gazi Husrev-begovu medresu u Sarajevu na kojoj je i maturirao školske 1939/40. godine. Po završetku GHM upisuje se na Višu islamsku šerijatsko-teološku školu, gdje ostaje dva semestra. Studije nastavlja u Zagrebu iz kojeg će zimskog semestra 1941/42. godine na prijedlog svog profesora Georga Štatmilera (Georg Stadtmüller) preći na Filozofski fakultet Univerziteta u Beču. Univerzitetske nauke slušao je i u Lajpcigu (Leipzig) i Breslau (Wrocław), a potom se ponova vraća na fakultet u Beč, na kojem je i okončao svoje studije. Studirao je orijentalistiku, smjer arabistika, turkologija i filozofija. Za vrijeme studija posjećivao je i predavanja na Slavenskoj filologiji. Na koncu, 22. avgusta 1945. godine doktorirao je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beču na Institutu za Orijentalistiku kod prof. Herberta Dude i Vilhelma Čermaka (Wilhelm Czermak).

Naslov njegove disertacije je: *Die geistigen Triebkräfte im bosnisch-herzegowinischen Islam. Ideengeschichtliche und soziologische Ansätze* (Duhovne pokretačke snage u bosansko-hercegovačkom islamu. Idejno-povijesni i sociološki stavovi). Promoviran je u svojoj 25-oj godini na čast doktora filozofskih nauka (Prilog 1).

Poslije završetka studija Smail Balić je radio u Beču od 1945-1948. godine kao predavač na Javnom učilištu za orijentalne jezike (Lehrer an der Öffentliche Lehranstalt für orientalische Sprachen in Wien), a od 1948-1962. kao lektor na Visokoj školi za trgovinu (Lektor an der Hochschule für

Welthandel). Kratko vrijeme je proveo u Turskoj, a potom 1962. godine odlazi u Kuvajta gdje je obavljao službu u prosvjetnoj administraciji. Po povratku iz Kuvajta 1963. godine počeo je raditi u Beču u Austrijskoj nacionalnoj biblioteci kao diplomirani bibliotekar. Godine 1966. je položio stručni ispit za državnog bibliotekara (Staatsbibliothekar). Napredovao je i godine 1974. imenovan je u zvanje viši državni bibliotekar (Oberstaatsbibliothekar) u kojem je radio sve do penzionisanja 1982. godine i to kao stručnjak za orijentalne jezike u Nacionalnoj biblioteci. Prilikom osnivanja sarajevskog Islamskog teološkog fakulteta 1977. godine uz Tajiba Muhameda Okića bio je predviđen za člana Nastavničkog vijeća, ali do realizacije nije došlo zbog opiranja i odbijanja službenog Beograda.

Od 1982. do 1985. godine radio je kao naučni saradnik na Institutu za historiju arapsko-islamskih nauka pri Univerzitetu Johan Wolfgang fon Gete (Johann Wolfgang von Goethe) u Frankfurtu u Njemačkoj. Od 1984. godine je dopisni član Kraljevske akademije za istraživanje islamske civilizacije u Amanu, Jordan. Godine 1974. izabran je u evropski odbor World Conference on Religion and Peace (WCRP) te je bio muslimanski predstavnik na Drugoj svjetskoj konferenciji religija za mir u Louvaine (Belgija) septembra 1974. godine. Osim toga on je bio član kuratorijuma Austrijskog orijentalnog društva Hammer-Purgstall, Društva austrijskih književnika, Konferencije kršćana, židova i muslimana (Berlin-London), kuratorija Centralnog instituta Islam-Archiv u Njemačkoj, Islamske svjetske lige (Islamische Weltliga) pri UNO-sjedištu u Beču, član Svjetske konferencije religija za mir (Weltkonferenz der Religionen für den Frieden, WCRP), Kulturnog društva Bošnjaka "Preporod" u Zagrebu, predsjednik Matice Bošnjaka izvan domovine (Zürich), osnovane 6. marta 1993. godine.

Smail Balić je bio osnivač, dugogodišnji i počasni predsjednik Muslimanske socijalne službe u Beču iz koje je proistekla današnja Islamska vjerska zajednica, u što je uložio nemjerljivo vrijeme i trud za prikupljanje potrebnih dokumenata oko njenog zvaničnog zakonskog priznanja što se konačno i dogodilo 2. maja 1979. godine. Austrija je akademiku Smailu Baliću dodijelila 15. 05. 1995. godine *Orden I klase za zasluge za nauku i umjetnost*. Austrijski državljanin je postao 1956. godine, bio je dva puta oženjen, a iz prvog braka sa Litvankom ima sinove Emina, Omera i Ahmeda, a iz drugog s Austrijankom sina Harisa. Djed je Halidu i Ajni. Smail Balić je koncem juna 1990. godine prvi put od 1943. bio u posjeti Bosni i Hercegovini i njenom glavnom gradu Sarajevu sudjelujući na simpoziju *Bosna i Bošnjaci* organizovanom od strane Bošnjačkog instituta i redakcije omladinskog lista *Naši dani*.

Moj prvi susret sa akademikom Smailom Balićem

Prvo bih želio ukratko se osvrnuti na moj prvi kontakt s Muslimanskom socijalnom službom, te kako sam došao u Beč za imama u Muslimansku socijalnu službu (Prilog 2). Još kao učenik četvrtog razreda Gazi Husrevbegove medrese u Sarajevu, saznao sam nešto o Muslimanskoj socijalnoj službi na stranicama novina *Preporod*. Prve informacije o njoj sam pročitao u članku svog profesora Kasim-efendije Hadžića *Džumu`a namaz u Beču* objavljenom u *Preporodu* (7/1970, str. 6), a zatim i iz slijedećih članaka objavljenih u *Preporodu: Muslimansko društvo u Beču* (14/1971, str. 5), *Muslimani u Podunavlju* (30/1971, str.10), *Tri hiljade šilinga staje namaz u Austriji* (31/1971, str. 3) i *Uskoro će muslimani u Austriji dobiti svoje priznanje* (38/1972, str. 3)

Poslije mature u Gazi Husrev-begovoj medresi 1972. godine, želio sam nastaviti školovanje. Imao sam tri opcije u vidu za nastavak školovanja. Jedna od njih bila je, a na prijedlog mog brata Mehmedalije, koji je tada bio na studijama u Fesu u Maroku, da školovanje nastavim u Evropi, tačnije, u Parizu. Kad sam ovaj prijedlog iznio prof. Huseinu ef. Đozi, odgovorio mi je riječima: *Antiko (tako me je zvao od prvog dana u Medresi) zašto ne bi otišao u Beč? Tamo možeš raditi kao imam i ujedno studirati. U Parizu nemam nikoga, a u Beču je moj prijatelj Smail Balić. Podnesi molbu h. Reis ef. da želiš u Beču studirati i raditi kao imam. Samo o tome ne govori nikome ništa, a pogotovu ne da sam ti to ja rekao.* Tako sam i postupio. Molbu sam uputio reis-ul-ulemi Sulejmanu ef. Kemuri, a potom se koncem januara 1973. godine uputio u Beč do Smaila Balića. U Beč sam stigao vozom u srijedu 31. januara 1973. godine. Pošto sam imao plan grada Beča od mog brata Sabita, koji je s mariborskim preduzećem 1971. godine bio na izletu u Beču, lahko sam se snašao, kako da dođem u Mincgase u kojoj se nalazila MSS, jer upitati ne bih mogao nikoga, pošto nisam znao ni riječi njemačkog jezika. Sreća je bila i u tome da je s glavne željezničke stanice Zidbanhofa (Südbahnhof) jedan tramvaj saobraćao kraj te ulice. Bio je to tramvaj O. Sjeo sam u njega i tako stigao direktno u ul. Minzgasse.

Tog dana u prostorijama MSS bila je prisutna čistačica (čistila je samo utorkom) i dala mi je privatnu adresu akademika Balića koji je stanovao u blizini u ul. Ungargasse, svega nekoliko koraka od prostorija MSS. Odmah sam se uputio do stana. Akademik Balić je bio na poslu u Nacionalnoj biblioteci, ali mi je njegova supruga pokazala na sahat, tako sam se jedino mogao s njom sporazumjeti, pa sam shvatio da dolazi na podnevsku pauzu. Dan je bio hladan, odsjeo sam u nekom konditoraju i popio vrući čaj koji me

je skoro uspavao. Oko podnevske pauze sam ponovo došao u njegov stan i tako se prvi put s njim susreo. On mi je odmah rezervirao u obližnjem pansionu Stephanhaus konak za dvije noći i rekao da dođem oko 18 sati na razgovor. U dogovoreno vrijeme dolazim u njegov stan. Prije mog dolaska kod njega je bio jedan gospodin o kojem nisam ništa znao. Dr. Balić me je predstavio njemu, a potom se okrenuo prema meni s riječima: *Ovo je gospodin inženjer Teufik-beg Velagić, sekretar Muslimanske socijalne službe. Pozvao sam ga da zajednički razmotrimo Vašu želju.* To je sve što je tada rekao o njemu moj budući predsjednik Smail Balić. Bio je to i moj prvi susret s inženjerom Teufik-begom Velagićem.

Obojica su me islamskom toplinom prihvatili. Sutradan smo se opet sastali. Ovog puta samo dr. Balić i ja. Ostali smo do kasno navečer. Tom prilikom mi je dao i duplikat pisma koje će uputiti sutradan reis-ul-ulemi, jer je bilo pokasno ići na glavnu poštu, iako je radila cijelu noć, u kojem je napisao da bi me rado primio u službu imama u Muslimanskoj socijalnu službi, samo on treba za to dati dekret. Sjećam se i sada njegovih izgovorenih riječi pri rastanku: *Salim-efendija, evo ti duplikat pisma u slučaju da budeš morao urgirati, možeš se pozvati na njega.* (Prilog 3) Reis-ul-ulema Sulejman ef. Kemura mi izdaje dekret 15. 02. 1973. godine, i tako postajem prvi dekretirani imam izvan granica bivše Jugoslavije. (Prilog 4)

U Beč dolazim 26. februara 1973. godine i postajem imam Muslimanske socijalne službe sa sjedištem u trećem bečkom okrugu, u ulici Münzgasse br. 3/1. Bilo je to tada jedino vjersko muslimansko društvo do 1978. godine u cijeloj Austriji. Moj dolazak za imama u Beč, sjećam se dobro, prenio je i radio Vatikan na našem jeziku.

Akademiku Smailu Baliću sam zahvalan ne samo što je bio spreman primiti me kao imama u MSS, već i za ažurnost da me još u mom prisustvu, kad sam dolazio na razgovor, upiše na univerzitetski kurs njemačkog jezika za strance u ljetni semestar 1973. godine, jer mi je nužno trebala potvrda za odlaganje vojnog roka.

Po dolasku u Beč s dekretom u ruci, pa sve do našeg dunjalučkog rastanka nastojao sam mu biti zahvalan za prvobitnu ukazanu pomoć. Koliko smo bili bliski vidi se najbolje i iz dva priložena pisama. (Prilog 5 i 6)

Rad akademika Smaila Balića na priznanju islamske vjerske zajednice u Austriji

Smail Balić je zajedno s dr. Ahmedom Abdel Rahim Saijem radio na priznanju Islamske vjerske zajednice u Austriji od samog početka rada Muslimanske socijalne službe 1962. godine. Ta priprema formalne i materijalne podloge utvrđena je dodatno na godišnjoj skupštini Muslimanske socijalne službe održanoj 1964. godine. Od tada pa sve do 26. 01. 1971. godine kada Odbor Muslimanske socijalne službe podnosi i formalnu molbu za odobrenje osnivanja Islamske vjerske zajednice i priznanja njenih Statuta u Austriji bili su česti njegovi odlasci u Ministarstvo za nastavu i umjetnost (Bundesministerium für Unterricht und Kunst).

Kad je Odbor Muslimanske socijalne službe podnio formalni zahtjev Ministarstvu za nastavu i umjetnost za priznanje Islamske vjerske zajednice 26. 01. 1971. godine dobio je podršku i od tadašnjeg austrijskog nadbiskupa kardinala dr. Franz Königa, s kojim je akademik Balić bio prisni prijatelj, Friedrich Petera, predsjednika Slobodarske stranke (FPÖ) i dr. Willfried Gredlera, tadašnjeg austrijskog ambasadora u Bonu. Ovaj potonji je bio i oprobani prijatelj bosanskih muslimana.

Ni ova podrška, niti posjete u Ministarstvu nisu urodili plodom, mada je i pismo tadašnjeg Saveznog kancelara dr. Bruno Kreiskyja upućeno 15. 12. 1971. godine Odboru MSS primljeno kao ohrabrujuće uvjerenje da će priznavanje uslijediti u toku naredne 1972. godine. Ali nažalost do priznanja nije došlo, iako je Muslimanska socijalna služba bila ispunila sve zahtjeve koji su bili od nje traženi.

Međutim, kada od tih obećanja za brzo priznavanje Islamske vjerske zajednice nije bilo ništa, akademik Smail Balić predlaže Odboru Muslimanske socijalne službe da se ovo pitanje prenese i na širi plan, kako bi se muslimanska javnost svugdje u svijetu zauzela za brzo i pozitivno rješenje. Zahvaljujući njemu ovo pitanje razmatrano je na 7. zasjedanju Svjetske konferencije Akademije islamskih znanosti u Kairu, septembra 1972. godine, tako što je prva tačka dnevnog reda bila posvećena pitanju priznavanja Islamske vjerske zajednice u Austriji. Potom je na inicijativu akademika Balića Muslimanska socijalna služba organizirala posjetu Ministarstvu za nastavu i umjetnost delegacije Islamske lige iz Mekke koju je predvodio dr. Inamullah Khan i dr. Ali Kattani koja se također zauzela za priznavanje Islamske vjerske zajednice u Austriji (slika 1). I ovoj delegaciji bilo je obećano da će u toku 1974. godine doći do konačnog priznavanja Islamske zajednice, ipak ni od tog obećanja nije bilo

ništa. Od Odbora Muslimanske socijalne službe nadležno Ministarstvo je tražilo sada razna objašnjenja, ali uporni akademik Balić se nije dao zbuniti. Slao je pisma El-Azharu u Kairo i Diyanetu u Tursku i tražio njihovu pomoć.

Dobro se sjećam naše posjete Ministarstvu 16. marta i 24. aprila 1975. godine a posebno izlaganja akademika Balića kod šefa Sekcije nadležne za bogoštovlje u Ministarstvu za nastavu i umjetnost dr. Adolfa Märza i njegovog pomoćnika dr. Karla Anderlea. Nakon ukratko iznesenog historijata rada na pripremi oko osnivanja Islamske vjerske zajednice u Austriji akademik Balić je ukazao i na nužnost konačnog zakonskog regulisanja položaja islama u ovoj evropskoj zemlji. Nikada prije nisam vidio da je bio tako energičan.

Slika 1.

*Delegacija MSS u posjeti Ministarstvu za nastavu i umjetnost (MfUK) 1975. godine
S lijeva stoje: Hikmet Ćatić, dr. Smail Balić, Ibrahim Selmanović, dr. Salim Hadžić,
Sadudin Osmić. Sjedi: ddr. Ahmed Abdel Rahim Sai*

U prvoj delegaciji su bili samo Bošnjaci, među kojima i dvije muslimanke: Senija-hanuma Bešić i Jasminka Ćatić. I druga delegacija se sastojala od samih Bošnjaka osim ddr. Ahmeda Abdel Rahim Saia, koji je bio Afganistanac. Akademik Smail Balić je kao predsjednik Muslimanske socijalne službe predvodio obje delegacije.

Nakon brojnih razgovora u nadležnom resornom Ministarstvu te nakon podnošenja raznih dokumenata i memoranduma dana 2. maja 1979. godine dobijeno je od strane Vjerskog odsjeka spomenutog Ministarstva za nastavu i umjetnost odobrenje za osnivanje prve Islamske vjerske zajednice u Austriji, sa sjedištem u Beču. Akademik Smail Balić je na osnovu Statuta Vrhovnog starješinstva Islamske vjerske zajednice u Jugoslaviji izradio s ddr. Ahmedom Abdel Rahim Sai Statut Islamske vjerske zajednice u Austriji.

Ima toga još mnogo, što bi bilo vrijedno da se spomene, ali sam uvjeren, da će i ovo što sam iznio, upotpuniti sliku o velikom doprinosu akademika Smaila Balića na priznavanju Islamske vjerske zajednice u Austriji.

Naučna djelatnost akademika Smaila Balića

Akademik Smail Balić je bio plodan znanstveni radnik. Počeo se baviti spisateljskom djelatnošću još u mladim danima. Prvi svoj rad *Duhan u narodnoj upotrebi muslimana*, objavio je u časopisu *Novi Behar* (13/1939, 7-10 i 103-106). Od tada pa do kraja svog života, on je živo, bogato i raznovrsno bio prisutan u znanstvenom životu, na brojnim znanstvenim skupovima, te s predavanjima i diskusijama na tribinama, na austrijskom i njemačkom radiju i televiziji. Bio je poliglota, govorio je njemački, moderni turski, arapski, a služio se još i engleskim, francuskim i ruskim jezikom.

Njegov rad možemo podijeliti na vjerski i javno kulturni, pri čemu je ovaj prvi služio kao osnova od koje je uvijek polazio. Za nas je od naročitog značaja njegov rad na polju kulture Bošnjaka. Budno je pratio sva kretanja i napore u vezi s poboljšanjem prosvjetnih, kulturnih, a posebno vjerskih prilika u domovini Bosni i Hercegovini. Redovno je pratio pisanje naših listova i časopisa o tim problemima i tako bio u neraskidivoj vezi sa svima u svojoj Bosni koju je neprestano nosio u srcu. Nije bio ravnodušan prema centrima moći koji su vršili pritisak na Bošnjake i ignorirali im njihovo bošnjaštvo. On je bio dobar poznavalac naše kulture, koju je i sam predstavljao u najboljem značenju te riječi. Tako je nastao veliki broj njegovih eseja o Bošnjacima, kulturi Bošnjaka i bošnjaštvu, koje će kasnije zasvoditi u svojoj knjizi *Kultura Bošnjaka: muslimanska komponenta* koje je o svom trošku izdao 1973. godine u Beču.

Povodom njenog izlaska iz štampe, u pismu od 19.12.1973. godine, on se obraća prijateljima i poznanicima za pomoć pa veli:

Ova je knjiga skroman obol mome narodu i zajednici. Dok drugi kupuju auta ili kuće, eto ja u ovu knjigu treba da uložim stošesdeset hiljada šilinga. Pomogli su me, djelimično pozajmljivanjem, nekolicina požrtvovanih prijatelja, koje sam spomenuo u knjizi. Ali time je tek jedna četvrtina štamparskih troškova mogla biti pokrivena. Ostatak je otvoreni dug. Sad se valja potruditi, da se za knjigu nađu kupci. U ovom smislu sam slobodan i na te se obratiti s molbom, da mi pomogneš naći kupca.

Bila mu je to uistinu velika briga. Svakog mjeseca je trebao uplatiti ratu od 5 hiljada šilinga. Nisam siguran da su ga dobrostojeći Bošnjaci razumjeli, a prizor je jasan, pod kakvim uslovima ju je štampao i ne samo nju. Mukotrpan mu je bio rad na istraživanju, ali veći i teži je imao za troškove na štampanju. Za naziv Bošnjaci akademik Balić daje u ovom djelu na str. 57-58, u napomeni 15 objašnjenje:

Pod ovim nazivom se za čitavo vrijeme osmanlijske vlasti na Balkanu podrazumijevaju svi slavenski stanovnici današnje Bosne i Hercegovine, Like i Krbave, Slavonije, Novopazarskog Sandžaka, nekih pograničnih krajeva Srbije (npr. Užica, koje je tada pripadalo Bosni), uključiv zapadni dio Kosova (do Mitrovice), te Plava i Gusinja (pa i Podgorice ili Titograda) u današnjoj Crnoj Gori. Naziv je poimenice primjenjivan na muslimane slavenskog porijekla iz ovih krajeva.

Kultura Bošnjaka pruža na sistematski način obuhvatan pregled kulturnog nasleđa bosansko-hercegovačkih muslimana, osvrćući se kratko i na kulturnu djelatnost njihovih bogumilskih predaka.

Djelo *Kultura Bošnjaka* je nezaobilazno za svako temeljitije upoznavanje naše kulture i historije. S tim djelom on je otvorio oči mnogima koji su nipodaštavali i, žele nipodaštavati umna i materijalna dostignuća Bošnjaka, kako to napisa u svojoj recenziji univerzitetski profesor Tajib Muhamed Okić:

Studija Dr. Smaila Balića otvoriće oči mnogima koji su, zavedeni, nipodaštavali umne i materijalne tvorevine Bošnjaka i primjerima im dokazati istinu. Tu se, čini mi se, i odražava najveća vrednost ove studije. Počevši čak od preislamske periode, u ovoj su knjizi obrađena rezimirano sva kulturna ostvarenja Bošnjaka u nauci i književnosti, naročito poeziji, uz to je prikazana uloga Bošnjaka u tri književnosti Bliskog Istoka (arapskoj, perzijskoj i turskoj). Ko bez predrasuda pročita ovu knjigu, moći će da stekne zaokruženu sliku kulturne djelatnosti Bošnjaka. Tu će i mnogi od onih, koji nisu tuđi predmetu, ponešto novo naučiti. Već iz tih razloga držimo da se knjiga sama preporučuje.

S ovim svojim djelom akademik Smail Balić je zajedno s prvim pionirima: Safvet-begom Bašagićem, Mehmedom Handžićem, Tajibom Muhamedom Okićem i Hazimom Šabanovićem učinio veliki doprinos rasvjetljavanju istine i istinskog blaga Bošnjaka na orijentalnim jezicima. Da nije ništa više napisao osim ovog djela, njegovo bi ime bilo trajno zapisano u kulturnoj historiji kako u Bosni i Hercegovini tako i van njenih granica. *Kultura Bošnjaka* služi i služiće na čast sredini iz koje je autor ponikao.

Iz ljubavi prema svojoj domovini Bosni i Hercegovini akademik Smail Balić je želio svoje djelo *Kultura Bošnjaka* objaviti i na njemačkom jeziku pod naslovom **Nepoznata Bosna - Jedna kulturna povijest** (*Das unbekannte Bosnien – eine Kulturgeschichte*). Međutim, u zadnje vrijeme je došlo do promjene u naslovu i pojavila se kao (Nepoznata Bosna. Evropski most ka islamskom svijetu). Vjerovatno je s ovim želio usmjeriti pažnju Zapada ne samo na popaljen, razrušen i opustošen njegov rodni grad Mostar, već na agresiju općenito koju je njegova domovina Bosna i Hercegovina doživjela.

Dugačak je popis svih njegovih radova. Nemoguće ih je ovdje sve pobrojati. On ih je objavljivao u brojnim knjigama, zbornicima, časopisima i novinama na bosanskom, arapskom, njemačkom, turskom i engleskom jeziku, uglavnom kulturnog i apologetskog karaktera.

Godine 1958. povjereno mu je uređivanje časopisa *Der gerade Weg (Sirati müstekim)*. *Mitteilungsblatt für muslimische Flüchtlinge in Österreich und Deutschland* kojeg je osnovao Salih Šabanović u Njemačkoj za muhadžire s Balkana. Prvi broj je izašao 01.04.1957. godine u Minhenu. Godinu dana kasnije akademik Balić preuzima uredništvo i izdaje ga u Beču. Članci su bili na njemačkom, bosanskom i turskom jeziku. Od januara 1966. godine časopis postaje organ društva Muslimanske Socijalne službe i izlazi povremeno do 1975. godine.

Zaslugom akademika Balića ovaj časopis od 1975. do 1979. godine izlazi kao tromjesečnik Muslimanske socijalne službe, štampan kao Nova serija s člancima još i na turskom, arapskom i engleskom jeziku. Pored toga akademik Balić je uredio tri broja biltena međunarodne organizacije *Jami'at al-islam* u kojoj je radio kao mjesni otpravnik poslova od 1958. do 1962. godine. Časopis je bio štampan pod istim nazivom, a jedno izdanje je izlazilo i na bosanskom jeziku. Izlazio je povremeno u Beču od 1959. do 1961. godine. *Jami'at al-islam* je bila čisto humanitarna i kulturna muslimanska organizacija, koja se brinula za izbjeglice nastanjene po Austriji i Italiji. Tako je aprila i maja 1959. godine akademik Balić zajedno s gospodinom Tuhami el-Vahlaom po nalogu

ove organizacije obišao izbjeglice po Italiji, nastanjene od Trsta na sjeveru do Salerna na jugu i registrovali su za 34 dana koliko su boravili među njima 382 muhadžira muslimana iz bivše Jugoslavije i Albanije.

Akademik Smail Balić je bio osnivač, urednik i jedno vrijeme izdavač višjezičnog tromjesečnika *Islam und der Westen. Unabhängige Zeitschrift Europäischer Muslime. Gleichzeitig Mitteilungsblatt der Islamischen Gemeinschaft in der deutschsprachigen Schweiz und des Islamic Cultural Center of Greater Chicago*. (Islam i Zapad. Nezavisni časopis evropskih muslimana. Informativni list Islamske zajednice u njemačkom govornom području Švicarske i Islamskog kulturnog centra u Velikom Čikagu).

Prvi broj časopisa je izašao u januaru 1981/rebiul evvela 1401. godine. Časopis je izlazio tromjesečno u Beču do decembra 1982/rebiul evvela 1403. dakle dva godišta sa osam svezaka. Od trećeg godišta (januar 1983) izlazi u Altenbergu (Njemačka) samo pod naslovom *Islam und der Westen*, a izdavač je sve do 1986. godine isključivo CIS-Verlag. Ovdje je izašlo 12 svezaka. Od šestog godišta (mart 1986/džumada sani 1406) izdavač mu je Bošnjački institut Adila Zulfikarpašića, Cirih. Uz prvi broj je i posebni dodatak BOSNISCHE – AUSBLICKE – BOSANSKI POGLEDI, str.25-32, da bi od br. 2, juli 1986/zul-kade 1406. ispod naslova *Islam und der Westen* stajalo: *Unabhängige Zeitschrift Europäischer Muslime*. Sa sveskom br. 4 istog godišta pa sve do zadnjeg broja u junu 1989/ševval 1409. stajao je naslov časopisa i na arapskom jeziku, a uz to i dodatak: Mit bosnischem Extrateil BOSANSKI POGLEDI ili: Mit einem bosnischen Textteil, god. 7/1987, redžeb 1407., br. 1(25) – ili: *Bosanski pogledi*. Bošnjački institut je izdao tri godišta sa 13 svezaka.

Od januara 1981. do juna 1989. godine izašla su svega 33 sveska, na po 32 stranice, osim zadnjeg broja na 12 stranica. Akademik Balić je želio ovim časopisom da oživi i ojača svijest muslimana srednje i zapadne Evrope, kako kod gostujućih radnika, isto tako i domaćih muslimana, da traži odgovore na pitanja vremena, da održava dijalog s nemuslimanima. Njegov dalji zadatak je bio da ukazuje na nakaradno tumačenje islama, na napade na njega i njegove pripadnike, te da na taj način uklanja izobličenu sliku koju su nemuslimani nosili u sebi iz školskih klupa i romana Karla Maya. Zato je časopis objavljivao članke vezane kako za islam, tako i za književnost i kulturu uopće. Ukazivao je i na objavljivanje novih studija, a neke i recenzirao. Tako se razvio u jedan socijalno-kritički nezavisni časopis evropskih muslimana. Objavljivani članci su bili zanimljivi i aktualni, jer su ukazivali na ovovremene nepoznanice i nedoumice, koje su pritiskivale vjernike. Časopis je imao udjela

i u prezentiranju istine o montiranom procesu islamskim intelektualcima iz '83. godine, što je pišući na svojim stranicama otkrio istinu te upoznao Bošnjake i zapadnu Evropu o pravoj pozadini tog procesa. Kritički je obradio knjige Jeftića, Lubarde i Sušića, koje se odnose na pitanja vezana za islam općenito, i za islam i njegove učenjake u našem podneblju.

Svoja duhovna i nacionalna pregnuća akademik Balić konkretizirao je i kao urednik i kao jedan od najistaknutijih saradnika lista *Bosanski pogledi: nezavisni list muslimana BiH u iseljeništvu*. Bio je urednik i osnivač Muslimanske biblioteke pri Muslimanskoj socijalnoj službi a u njenoj ediciji izdao je deset knjiga.

Dubinu i oštrinu svoje misli Smail Balić je pokazivao i dokazivao nebrojeno puta učestvujući na stotinama tribina, predavanja, radio i televizijskih emisija, dajući i brojne intervjuje ovdašnjim i stranim medijima. U svim svojim nastupima, svojim člancima i knjigama branio je ne samo prošlost, već i istinu. Hrabro je zamjerio kršćanskim historičarima, što neopravdano „u turskom razdoblju svoje prošlosti vide ne samo gubitak nacionalne slobode, već posvemašnji kulturni sumrak“.

U njegovom članku „Nacionalizam ovako ili onako“ objavljenom u *Hrvatskom Glasu* (Winnipeg) od 18. aprila 1955. godine čitamo:

*Dok se u zapadnoj Europi u čisto katoličkim krugovima, kao na kongresu katoličkih publicista u Koelnu 1955., dižu glasovi protiv fraza o idealnoj savršenosti zapadne civilizacije i dok pater Karl Rahner sa univerziteta u Innsbrucku izjavljuje, da je san o kršćanskom Zapadu svršen i da se iz prošlosti ne može nazad dobiti ono što se zove kršćanska kultura, dotle naši pretjerani zapadnjaci jednakom silinom nastavljaju svoju 'pjesmu nad pjesmama' o neumrlom Zapadu. Misaoni katolički Zapad ne stoji međutim na jednoj točki, već ide naprijed svojim tokom, pa tako pater Brockmueller S. J. u knjizi **Kršćanstvo u zoru atomskoga doba** piše, da treba pogledati iza fasada Zapada, koji se vlada i prikazuje kao kršćanski, pa će se pronaći krivim mišljenje, da izvan kršćanstva nema ništa ispravnog i ništa dobrog. Nu nije moj zadatak ni želja, da kritiziram odnose u duhovnom svijetu kršćanstva. Jedino što ovdje želim reći je to, da hrvatski nacionalizam treba postaviti na viši stupanj i dati mu plemenitiji i obuhvatniji sadržaj.*

U nauci akademik Smail Balić nikada nije išao utabanim stazama i uvijek je smatrao da je na pragu pravog rješenja ako je ono o čemu piše, predmet žestokog osporavanja, kao što je to slučaj s njegovim djelom *Zaboravljeni islam* (Beč 2000).

Dragom Selim-efendići:
s velikom zahvalnošću
za njegovu suradnju
pri radjenju velikih
dijelova ove knjige
s najzastupljenijim željama
Smail Balić
Beč, 15.05.2000

U ovom djelu su sabrani njegovi radovi pisani na njemačkom jeziku na izmaku dvadesetog stoljeća. Po autorovoj zamisli – inače akademik Smail Balić je bio korifej ekumenizma muslimana, kršćana i židova - ovo djelo bi trebalo poslužiti kao *svojevrсни doprinos kršćansko-muslimanskom dijalogu* (str. 20). Međutim, iako se ovdje ne želimo upuštati u detalje pojedinih iznesenih tvrdnji, ne možemo, a da ipak ne istaknemo da je akademik Balić, zaista u nekim svojim stavovima bio jako slobodouman, premda je islam bio uvijek otvoren za međureligijski dijalog. Kur'an tomu izričito poziva sljedbenike ehl el-kitaba. Muslimani, kršćani i jevreji treba da se znaju i uvažavaju. Ljudi prema ljudima trebaju iskazivati pažnju, ljubav, simpatiju, razumijevanje bez arogancije. Nalazimo se ispred dva puta: jedan je onaj koji vodi nasilju i ugnjetavanju, a drugi je put razgovora, međusobnog razumijevanja i poštovanja. U ovom danas, svakojakim duhovnim i materijalnim otrovima zagađenom svijetu, dijalog je nasušna potreba. Svaki čovjek je vrijedan u svim svojim dimenzijama. Musliman je svjestan kur'anskih riječi: „(...) *A da je Allah htio, On bi vas učinio sljedbenicima jedne vjere (umma), ali, On hoće da Vas iskuša u onome što vam propisuje, zato se natječite ko će više dobra učiniti; Allahu ćete se svi vratiti, pa će vas On o onome u čemu ste se razilazili obavijestiti* (5:48). Islam je otvoren, jasan i univerzalan. U njemu nema ništa tajanstveno ni mistično. Nije vezan ni za jedan narod, ni za jedno mjesto niti podneblje. Islam uči ne samo da se živi u duhu miroljubive koegzistencije, nego i u duhu uzajamnog poštovanja i saradnje na polju služenja dobru pojedinaca i čitavih zajednica. *Islam je, dakle, mjesto u Europi. Muslimani su u njoj prisutni duhom, kulturom, zajedničkom sudbinom, biološkom*

supstancom i – na kraju srodnošću vjerskih pogleda (ibid., str.19-20), primjećuje akademik Balić. U članku "Međuvjersko pomirenje" ovog djela čitamo na str. 301:

Krivce i žrtve nedavnih krvavih događaja u Bosni lahko je utvrditi: prvi nisu samo nasrtali na život žrtava, nego i na sva materijalna svjedočanstva njihova religioznog i kulturnog identiteta. A žrtve su ostale pošteđene ove mrlje.

U istočnoj Bosni, gdje se smjestio srpski etnos, nema više džamija, a gotovo ni katoličkih crkava. U zapadnoj Bosni, tzv. "Herceg-Bosni", gdje vladaju Hrvati, nestale su sve džamije, ukupno 55, i pravoslavne crkve. Pokušaji uspostave neke simetrije između krivaca i žrtava vode u posvemašnje nesnalaženje. Nastojanja za pomirenjem nailaze na prepreke zbog nedostatka objektivnih kriterija sadašnjeg stanja.

Legalna se bosanska vlada može s pravom ponositi da se na njenom području civilizacija održala. I pored svih iskušenja, ondje se održala građanska pravna država. Stanovništvo nije izgubilo mjeru. Nema revanšizma. Maksimalnim se popuštanjem nastoji pridobiti srpsku i hrvatsku stranu za zajednički život i multikulturalno društvo. Ali, kako se čini, otpadnici žele nastaviti započetim putem. Doduše, pod pritiskom međunarodne zajednice učinjen je poneki korak unatrag, što znači prema demokraciji i slobodi, ali je daljnje kretanje upitno. Evropljani su izgleda danas, nažalost, zaboravili doprinos islama čitavom kulturnom blagu čovječanstva.

Prezentacija ovog djela je održana 15.05.2000. godine u Atriumu der ÖBV-Osiguranju, Grillparzerstr.14 u 1. Bezirk. Poslije prezentacije smo nas dvojica još malo prošetali kroz grad. Bila je to naša zadnja skupna šetnja, jer po njegovom odlasku iz Beča za Donju Austriju, naši susreti su jenjavali.

Osim ovih djela akademik Smail Balić je još napisao: *Ruf vom Minarett. Weltislam heute: Renaissance oder Rückfall? Eine Selbstdarstellung* (Poziv s munare. Svijet islama danas: renesansa ili nazadovanje? Vlastiti prikaz); *Die Kultur der Bosniaken. Supplement I. Inventar des bosnischen literarischen Erbes in orientalischen Sprachen; Kultura Bošnjaka. Muslimanska komponenta; Das unbekannte Bosnien. Europas Brücke zur islamischen Welt* (Nepoznata Bosna. Evropski most ka islamskom svijetu); *Der Islam im Spannungsfeld von Tradition und heutiger Zeit* (Islam u rasponu od tradicije i današnjeg vremena); *Mostar. Wem gehört die leidgeprüfte bosnische Stadt?* (Mostar. Kome pripada napaćeni bosanski grad?); *Der Islam – europakonform?* (Islam-europakonforman?); *Bosna u egzilu 1945-1992. Članci, rasprave, razgovori; Islam für Europa. Neue Perspektiven einer alten Religion* (Islam za Evropu. Nove perspektive jedne stare religije) i druga djela.

Čitajući njegove studije, članke i pisma raznim novinama stiče se dojam da za njega nijedan problem nije bio mali da ne bi bio razmatran, nijedna prepreka nije bila toliko velika da ne bi bila savladana. U vrijeme agresije na Bosnu i Hercegovinu i ostalih burnih događaja u bivšoj Jugoslaviji, provedenih ognjem i mačem, on je osuđivao nepravdu nad ljudima, govorio da se ne smije lagati o sebi pred Bogom i pred ljudima. Dizao je glas protiv ubijanja golorukih Bošnjaka, protiv razaranja, rušenja i paljenja njihovog kulturnog nasljeđa i vjerskih obilježja, a isto tako bio je spreman osuditi i nedjela svoga naroda, ako ih je bilo, jer za njega „griješ je grijeh” kako to uči islam, bez obzira od koga to bilo. *Moram se upitati ima li uopće smisla govoriti o svjetskoj etičnosti u vrijeme kada se naočigled svijeta uništavaju osnovna ljudska prava a pritom se napadnutim žrtvama uopće ne dopušta pravo na obranu. Višekratno smo napadnuti, i to s namjerom da nas se uništi, a zapravo samo zato što Srbi polaze od krivog ishodišta da su Bosanci islamske vjerspovijesti nekoć bili Srbi, koji su u 15. i 16. stoljeću počinili etničku izdaju, što, dakako, nije istina,* odgovorio je akademik Balić Hrvatskom-bosanskom tjedniku od 20.10.1994. godine na pitanje *S kakvim osjećajima pratite zbivanja u Bosni?*

On je poručivao da čovjek mora tako raditi kako bi izdržao kritiku i poslije niza godina. Njegovi stavovi protiv etničkog čišćenja u Bosni i Hercegovini su vrlo jasni.

Govorio je na simpozijima da islam naučava da svatko ima pravo na svoj dom, vlasništvo, zavičaj, pa tako i Bošnjaci, kao svoji na svome. *Starosjedioci smo i baštinici na svojoj zemlji, prilično ujednačeno raspodijeljeni po svim krajevima Bosne i Hercegovine,* pisao je u svom članku "KO SMO?" (v. *Bosna u egzilu*, str.23). Uvijek je uzimao u odbranu i branio njihovu pravednu borbu za slobodu. Držao je predavanja, pisao pisma uredništvima listova u Beču *Die Presse*, *Kurier* i *Der Standard*. Kroz brojne članke, intervjuje i pisma, djela i rasprave služio je bošnjačkom narodu i afirmaciji njegove kulture. Takav je bio do kraja svoga života.

Što se tiče evidencije vlastitih radova koji su svrstani po godinama od 1939. do 1983, treba se diviti Balićevoj savjesnosti i predanosti. Ne samo da je naveo naslove svojih članaka i podatke gdje i kada su objavljeni, nego je naveo i sve recenzije svojih knjiga. Tako je kao „umnožen manuskript" izdao 1983. godine u vlastitoj nakladi svoj *Popis važnijih radova od 1939-1983*. U toj knjižici od 20 stranica obuhvaćena je 161 bibliografska jedinica. Učinio je to sve, kako je pisao 1989. godine u Uvodu SELEKTIVNA BIBLIOGRAFIJA 1983-1989 povodom navršene pedesete godišnjice svog rada na polju pisane riječi „na pobudu nekih prijatelja", pa nastavlja: *Krajem ove godine, kad se*

navršilo punih pedeset godina moga skromnog rada na polju pisane riječi, ponukao me je osnivač Bošnjačkog instituta u Zürichu, moj prijatelj Adil-beg, da ovaj popis dopunim bibliografskim jedinicama, koje su nastale u vremenu od 1983. do 1989. To sada rado činim – u nadi, da bi ova dopuna mogla tu i tamo biti od neke koristi.

Godine 1998. izdali su profesori Ludwig Hagemann i Adel Theodor Khoury u njegovu čast zbornik pod naslovom *Blick in die Zukunft* (Pogled u budućnost). U ovom zborniku je unesena i bibliografija njegovih radova od 1939-1998. sa ukupno 317 bibliografskih jedinica.

Akademik Smail Balić je pisao nekrologe i članke o životu i radu kako Bošnjaka, tako i drugih značajnih islamskih ličnosti u naučnom leksikonu *Südoosteuropa*. Ovdje želim navesti imena samo Bošnjaka, kao i naslove publikacija ili časopisa, gdje su ti radovi objavljeni:

„In memoriam Hazim Šabanović (1916-1971)“, *Südoostforschungen*, München 1971.

„Džabić, Ali Fehmi“, *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südoosteuropas*, sv.1, München 1974, 451-453.

„Hamdija Kapidžić (1904-1974)“, *Südoost-Forschungen* 33/1974, München, 321-327.

„Gradašević, Husein-kapetan“, *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südoosteuropas* II, München 1976, 16.

„Ibrahim Müteferrika“, *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südoosteuropas* II, München 1976, 209-210.

Tayyib Okić (1.12.1902-9.3.1977). U: *Südoost-Forschungen* 34/1977, str.235-239.

M. Tayyib Okić (1902-1977). U: *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, İstanbul 7/1978, 1/2, str.330-336.

„Ömer Lütfi Pascha“, *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südoosteuropas* III, München 1979, 351-352.

„Rizvanbegović, Ali Pascha“, *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südoosteuropas* IV, München 1981, 52-53.

„Spaho, Mehmed“, *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südoosteuropas* IV, München 1981, 157-158.

Završna riječ

Akademik Smail Balić je preselio na ahiret 14. 03. 2002. godine u Zwerndorfu, Niederösterreich (Donja Austrija), a dženaza je obavljena 19. marta na groblju u Zwerndorfu. Da li je on želio da nakon smrti bude ukopan u Mostaru ili Sarajevu, to mi nije poznato. Znam, međutim, da je Adil-beg tim povodom došao ranije u Beč da bi dobio saglasnost familije da njegovo tijelo o svom trošku prebaci u Bosnu i Hercegovinu. Želio ga je ukopati u Sarajevu kod svog oca kod njegove džamije. Ne samo da je bio spreman snositi troškove oko prevoza već i sve druge troškove oko ukopa. Nije mu to pošlo za rukom, jer je gospođa Balić bila uporna da se on ukopa nigdje drugo, pa čak ni u Beču na muslimanskoj parceli, već samo u Zwerndorfu u Donjoj Austriji.

Akademik Balić je želio svoju ličnu biblioteku pokloniti Gazi Husrev-begovoj biblioteci. Tako je i kod notara oporučio i mislim jedan zapisnik preko dr. Adema Handžića dostavio u Sarajevo. Zašto je gospođa Balić, ipak, njegovu biblioteku prodala Adil-begu Zulfikarpašiću, nije mi poznato.

Pored njegove familije i njegovih prijatelja iz Beča i okoline, na zadnji ispraćaj je osim Adil-bega Zulfikarpašića i Ibrahima Kajana došao veliki broj njegovih Bošnjaka i poštovalaca, iako je tog dana bilo jako hladno i veoma kišovito.

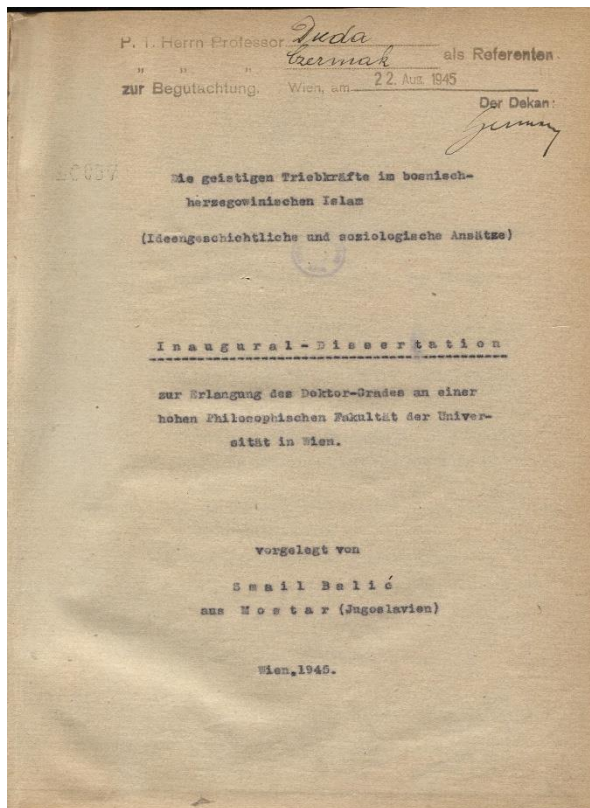
Bosna može biti ponosna na to što je iz sebe iznjedrila intelektualca evropskog formata.

Ja sam ponosan što sam mu bio imam u Muslimanskoj socijalnoj službi, prijatelj i saradnik.

Literatura

1. Balić, Smail (1971), *Die Muslimis im Donauram. Österreich und der Islam. Tuna boyolarında islamlyet*, Moslemischer Sozialdienst, Wien.
2. Balić, Smail (1973, 1994), *Kultura Bošnjaka: muslimanska komponenta*, 1. izdanje, Wien. i 2. izdanje, Zagreb.
3. Balić, Smail (1978), *Die Kultur der Bosniaken. Supplement I. Inventar des bosnischen literarischen Erbes in orientalischen Sprachen*, Wien.
4. Balić, Smail (1984), *Ruf vom Minarett. Weltislam heute: Renaissance oder Rückfall? Eine Selbstdarstellung*, treće dopunjeno izdanje, E.V. Rissen, Hamburg.
5. Balić, Smail (1992), *Das unbekannte Bosnien. Europas Brücke zur islamischen Welt*, Kölner 6. Veröffentlichungen zur Religionsgeschichte 23, Böhlau Verlag, Köln-Weimar-Wien.
6. Balić, Smail (1993), *Der Islam im Spannungsfeld von Tradition und heutiger Zeit*, Würzburg, Altenberge.
7. Balić, Smail (1993), *Der Islam im Spannungsfeld von Tradition und heutiger Zeit*, Religionswissenschaftliche Studien 24, Echter, Würzburg - Altenberge.
8. Balić, Smail (1993), *Mostar. Wem gehört die leidgeprüfte bosnische Stadt? MR-Zeitzeichen*, Soest.
9. Balić, Smail (1994), *Der Islam – europakonform?*, Religionswissenschaftliche Studien 32, Echter Verlag, Würzburg-Altenberge.
10. Balić, Smail (1995), *Bosna u egzilu 1945–1992. Članci, rasprave, razgovori*, Biblioteka Behar, Preporod, Zagreb.
11. Balić, Smail (2001), *Islam für Europa. Neue Perspektiven einer alten Religion*, Kölner Veröffentlichungen zur Religionsgeschichte 31, Böhlau Vrlag, Köln-Weimar-Wien.
12. Hadžić, Salim (2009), “Balić als Gründer des Moslemischen Sozialdienstes und sein Beitrag zur Anerkennung der Islamischen Glaubensgemeinschaft in Österreich”. In: *Vordenker eines europäischen Islam/Mislilac evropskog islama*, herausgeber Richard Poltz, Nedžad Grabus und Bernhard Stillfried, Facultas Verlags und Buchhandels AG, 71–85.
13. Hadzic, Halima (2013), *Der Moslemische Sozialdienst. Die kommunikativen Leistungen des Trägers des religiösen und soziokulturellen Lebens der Muslime in Österreich 1962–1979*, Safinah Verlag, Wien.

Prilozi:

Prilog 1. Naslovna strana Balićeve doktorske disertacije

Prilog 2.

DR. ISMAIL BALUC
A-2201 Zwerndorf Nr. 122

Zwerndorf, 2.1.2001

Dragi Salim-efendiya !

S mnogo zanimanja pročitao sam Tvoje opirno pismo od 27. proslog mjeseca. U njemu ina sila obavijesti, koje su za me nova. Hvala Ti na iscrpljivosti. Po prvi put sam saznao za smrt Eisingera i Šaćerchajica; zahvat le dušama. Zao mi je, da su postili u iz tako nezadovoljstuce, a veseli me vijest o Tvoj napretku. Valjda čoi od svoje knjige rezervirati i za me jedan primjerak (?)

O muftiji Ibrahimu Fruščaku na pismo sam u knjizi "Unbekanntes Bosnien", da bi bio draskovsadatak slijediti njegovu sudbina nakon zarobljenja u Budimu 1904 - pod pretpostavkom, da je on bio taj muftija, koga su Austrijanci tada zarobili. Osnobno mi je sam stigao da se tim pitanjem pobrobnije bavim. Bilo bi potrebno u tu svrhu ištiti sve radove o zarobljenicima koje su objavili Richard Kreuter, Otto Spies, Karl Terky i nekoliko manje znatijih pisaca. Nacertali u austrijskom rublju je velikim dijelom objavljen u Vojno-povijesnim saopćenima Ratnog muzeja u Beču.

Možeš biti zadovoljan sa svojom hajriki-djecom. Taško mi je i saesaliti, da je Halima već naturantkinja. Neka im je obna sretno! Ti si bio jako marljiv, kad si našao vremena da prevedes toliko svojih članaka. Evo sam dao sadnji žilif i ovom o Saivotu raznih vjerskih zajednica na Balkanu. Nadam se, da ćeš sve moći dobro pročitati. Jako je dobro, da nisi šaljes prevode na posljednji ovid prije objavljivanja.

Tvoj članak s brojnim opirnim bilješkama u Glasniku 12 sam pročitao. Tvoja načitanost je izpozantna. I sam sam mnogo naučio. Do članka iz decembra u RZZ nijesam došao. Bilo bi lijepo, kad bi mi dostavio njegovu fotokopiju.

Tvoja slika Buzna se podudara s mojim dojmovima. Kao što znaš, bio sam u Sarajevu u oktobru prole godine. Morda cu krajes februara do Zagreba pa, možda, i BDone.

Pise li Ti dr. Hafisović ? Kače mi Nedim Salihbegović, koga sam posjetio u Sarajevu, da je nešto na me ljut, jer mu nijesam odgovorio na neko pismo. Pisma medjutim nijesam ni dobio, pa je izlino ocekivati odgovor.

Mahsus selam svima

Je li Teufik u Beču ? Odavno od njeg nena habera.

Tvoj
Ismail Baluc

Petam Prekuzina

Prilog 5.

DR. ISMAIL BALUC
A-2201 Zwerndorf Nr. 122

Zwerndorf, 6.05.2001

Dragi Salim !

Na disertaciji i uspjehno pološenom ispitu, kojim je otvoren put Tvoje promoviranju na čast doktora filozofije srdačno Ti cestitan. Ti si drugi svrsenik Gazine medrese koji je postigao ovu čast na nekom zapadnoevropskom sveucilistu. Na to mozes biti ponosan. Rado cu doći na svečanost promocije, ako to bude ostvarivo. Naime 7. juna letim u Sarajevu, gdje treba da sudjelujem na naucom skupu "Osmanskijska Bosna". Nadje li se mogucnost, da avion za Sarajevu polijece poslije podne, a Tvoja promocija bude prije podne, bit cu na svečanost predaji diplome. Inace ce mi biti zao, da upravo toga dana moram poći na put. (Zasjedanje u Sarajevu je od 8. i 9. juna. Odstat cu morda u Bosni do 10.06.) Zena mi je ozbiljno oboljela. Dobila upalu pluca, pa je to razlog, što se prije nijesam javio.

Tvoj prijevod rada "Austrija i islamsko kulturno nasljedje" zahtijevate veće korekture, pa ce i dulje trajati. Prije svega bit ce potrebno vratiti se na izvorno pisanje osobnih imena, jer je to bolja metoda nego njihovo ispisivanje na fonetaki nacini.

Znas li, da je ovaj rad preveden na turaki i objavljen kao manja knjizica "Muslimanske biblioteka"? U svakom slucaju hvala na znanosti, koji si ulozio u ovo prevodjenje. Ja nemam nijesamkog originala, pa ce kod korekture biti slobodne intervencije. Cini mi se, da si u prevodu preskocio - valjda nenamjerno - jedan pasus, pa ću taj odlomak unijeti prema turskom primjerku.

Šta kačeš na meutafivu spruku arznju i nesnojljivost ispoljenu u Trebinju ? Kako li će se odvijati polaganje kamena-temelja Ferhadji-džamiji u Banjaluci ? Ne znam, da li će ih medjunarodna zajednica ovoga puta udariti po prstima.

Mahsus selam

Tvoj
Ismail Baluc

Prilog 6.